

Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet

Inngitt på vegne av ICJ-Norge
v/Terje Einarsen (styreleder)
terje.einarsen@uib.no

ICJ-Norge viser til Kultur- og likestillingsdepartementets høringsbrev hvor NOU 2022:9, *En åpen og opplyst offentlig samtale – ytringsfrihetskommisjonens utredning*, er sendt på høring. Høringsfristen er 16. januar 2023.

Ytringsfrihetens kår reiser til enhver tid viktige spørsmål fordi ytringsfrihet er en forutsetning for «sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse» (Grunnloven § 100). Ytringsfriheten må derfor være vid og innskrenkninger må ha tungtveiende begrunnelser. Ytringsfriheten kan samtidig ikke være helt absolutt hvis andre forutsetninger for demokrati, rettsstat og menneskerettigheter skal kunne ivaretas på en forsvarlig måte. En viss innskrenkning av den formelle (juridiske) ytringsfrihet kan være nødvendig blant annet av hensyn til andres rettsvern og rom for å utfolde sin ytringsfrihet. Et ytringsklima som sikrer bred deltakelse anses i dag som en forutsetning for et velfungerende demokrati. ICJ-Norge ønsker derfor Ytringsfrihetskommisjonens utredning velkommen. Den behandler mange spørsmål. Vår høringsuttalelse er begrenset til noen utvalgte tema.

Vi vil først kommentere kommisjonens forslag til reformulering av straffeloven § 185 (se nedenfor punkt 1-2). Vi kommenterer også kort forslagene til endringer i straffeloven §§ 156 og 256 (punkt 3), og til slutt kommisjonens drøftelse av anonymitet på Internett og hvilke tiltak det kan være behov for i den forbindelse (punkt 4).

1. Kommisjonens forslag om reformulering av straffeloven § 185

Kommisjonen mener at det er behov for en språklig reformulering av straffeloven § 185 om hatefulle ytringer. Samtidig gir kommisjonen uttrykk for at forslaget «innebærer ikke noe ønske om å endre terskelen for hva som skal være straffbart». Hensikten er «å gjøre paragrafen mer forståelig og å tydeliggjøre hva som faktisk er straffbart» (s. 208). ICJ-Norge oppfatter dette slik at kommisjonen selv ikke foreslår noen realitetsendring av bestemmelsens innhold eller rekkevidde.

ICJ-Norge bemerker at det er uvanlig at en offentlig utredning om straffebestemmelser kun foreslår en språklig reformulering av en bestemmelse som har vært omstridt i offentlig debatt. Det gjelder spesielt her, hvor bestemmelsens innhold og rekkevidde målt opp mot overordnede normer om ytringsfrihet i Grunnloven og EMK har blitt gradvis mer avklart gjennom lovforarbeider, tidligere lovendringer og høyesterettspraksis. ICJ-Norge finner det noe bemerkelsesverdig at behovet for språklig reformulering av § 185 kun er utredet over drøye to sider i NOU 2022:9. Det er riktignok forutgående drøftelser av

rettslige utviklingstrekk og av hensyn for og imot kriminalisering av hatefulle ytringer, men de leder ikke nødvendigvis frem til et behov for å reformulere ordlyden.

Når forslaget om reformulering av § 185 er sendt på høring, kan det mest naturlig oppfattes slik at det er synspunkter på alternative reformuleringer som etterspørres i høringsrunden (kommisjonen foreslår selv to alternativer), ikke synspunkter på eventuell realitetsendring av bestemmelsen. Høringsbrevet inneholder imidlertid ingen eksplisitt klargjøring i så måte. ICJ-Norge antar derfor at noen høringsinstanser vil oppfatte det slik at det også inviteres til synspunkter på bestemmelsens substansielle innhold og rekkevidde. Uansett kan det tenkes at departementet – på bakgrunn av høringsrunden og synspunkter ellers i offentligheten – vil foreslå realitetsendringer. Etter ICJ-Norges syn vil det i så fall kanskje kunne bli oppfattet som noe uryddig, tatt i betraktning utredningens snevre perspektiv på behovet for endring av § 185 (reformulering av bestemmelsen, men uten realitetsendring).

På denne bakgrunn vil ICJ-Norge primært kommentere behovet for reformulering og hvordan bestemmelsen i tilfelle best kan revideres uten realitetsendring, slik kommisjonen ønsker. I denne forbindelse vil vi imidlertid også kommentere enkelte andre spørsmål relatert til § 185 som kanskje vil bli aktualisert gjennom høringsrunden og i departementets videre arbeid.

2. Behovet for reformulering av straffeloven § 185

Dersom det også har vært meningen å åpne opp for innspill om realitetsendringer, er det en svakhet at bredere vurderinger av skadevirkninger og risiko for forskjellige skadevirkninger av hatefulle ytringer på individnivå, gruppenivå og samfunnsnivå ikke er mer utfyllende undersøkt, analysert og holdt opp mot eventuelle fordeler med innskrenket vern mot diskriminerende og hatefulle ytringer i kommisjonens rapport. Det foreligger mye kunnskap i nasjonale og internasjonale rapporter, herunder om hatefulle ytringers innvirkning på minoriteters helse og deltakelse i samfunnet som kunne ha vært systematisert og fremstilt samlet. Kommisjonen nevner noe om slike undersøkelser og viktige hensyn bak kriminalisering, som normdannelse og grensesetting for å ivareta blant annet minoriteters reelle ytringsrom i samfunnet, men ICJ-Norge mener altså en grundigere utredning hadde vært ønskelig hvis også realitetsendringer er aktuelt å vurdere nå.

Om det er behov for en annen formulering av § 185, enten det skal gjøres realitetsendringer eller kun foretas en rent språklig reformulering av ordlyden, må etter ICJ-Norges oppfatning uansett ses på bakgrunn av hvordan bestemmelsen i praksis har blitt anvendt og utviklet gjennom lovendringer, lovgivers forutsetninger i forarbeidene, og rettspraksis i konkrete saker særlig for Høyesterett. Ifølge praksis blir påstått hatefulle ytringer normalt vurdert både etter sin ordlyd og ut fra den sosiale kontekst de er blitt fremsatt i, og hvor forholdet til Grunnloven § 100 og menneskerettighetene alltid danner et nødvendig bakteppe.

Kvalifisert krenkende ytring som terskelkrav

I forbindelse med forslagene til reformulering, ser kommisjonen hen til den nedre terskelen for anvendelse av straffeloven § 185. Kommisjonen kan forstås slik at det anføres disharmoni mellom lovgivers mening og rettspraksis angående selve *terskelen*, og at et av formålene med reformuleringen er å gjenspeile den terskel som anvendes i praksis av domstolene. Det må her prinsipielt sondres mellom *formulering av terskelkravet* («kvalifisert krenkende») og *hvor terskelen nærmere bestemt bør ligge*.

På denne bakgrunn er det relevant å vurdere om det foreligger en slik avstand/disharmoni i synet på terskelen mellom lovgiver og rettspraksis og se på hvordan inkonsistens i så måte tidligere er søkt løst.

ICJ-Norge viser til at fremgangsmåten ved tilsiktede realitetsendringer fra lovgivers side, også av terskelen for straffbare ytringer, har funnet sted gjennom lovendringer og lovforarbeider som veiledning for påtalemyndighet og domstoler i tråd med samfunnets og individets behov for vern mot visse ytringer.¹

Et eksempel på dette er da lovgiver i 2005 (flertallet på Stortinget) tok et oppgjør med at (den forrige) Ytringsfrihetskommisjonen ønsket å redusere minoriteters lovmessige vern mot rasistisk motiverte ytringer for å sikre en utvidet ytringsfrihet gjennom en revisjon av den såkalte rasismeparagrafen, straffeloven § 135 a.² Lovgiver uttalte i denne forbindelse om anvendelsen av det domstolskapte terskelkravet «kvalifisert krenkende»³:

Flertallet har merket seg at den såkalte rasismeparagrafen, jf. straffeloven § 135 a, fra politisk hold har blitt lagt til grunn som et viktig vern mot kvalifisert hatefulle og truende uttalelser overfor minoriteter. Flertallet har imidlertid merket seg at anvendelsen av denne i rettspraksis ikke nødvendigvis har samsvart med det Stortinget i sin tid forutsatte. Flertallet er av den oppfatning at det i utgangspunktet fortsatt bør være slik at diskriminerende holdninger så langt det er mulig bør bekjempes ved at de uønskede holdningene kommer til uttrykk offentlig og imøtegås. Flertallet viser til at det kan eksistere en ubalanse i maktforhold mellom dem som deltar på den offentlige arena og dem som rammes av rasistiske uttalelser. Flertallet viser videre til at flere av de som rammes har liten reell adgang til offentligheten. Flertallet viser i denne sammenheng eksempelvis til debatten om tiltak innen utdanning og helse overfor samer, kvener, sigøynere og reisende som i stor grad foregikk uten at gruppene selv kom til orde i mediene. Flertallet viser til at den offentlige debatt den gang ikke fungerte som et vern mot det samfunnet i dag har erkjent var alvorlige overgrep. Flertallet er av den oppfatning at dette gir grunn til ettertanke. Flertallet viser i denne sammenheng til at det i dagens Norge er betydelige utfordringer knyttet til det faktum at barn og unge med minoritetsbakgrunn rammes ekstra hardt av rasistiske ytringer. Tilsvarende gjelder for unge homofile og for unge religiøst troende. Flertallet viser i denne sammenheng blant annet til NOVA Rapport 1/99 "Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn" som viste at nærmere 25 pst. av de homofile som deltok i undersøkelsen gikk med selvmordstanker eller også forsøkte å ta sitt eget liv.

En offentlig debatt er etter flertallets mening heller ikke egnet til å reparere en skade som er påført et enkeltmenneske eller en gruppe av mennesker. Flertallet har merket seg at grensene for hva folk tillater seg å si har endret seg i den senere tid. Kampen for likeverd overskygges eksempelvis langt på vei av fokus på økt innvandring og integreringsutfordringer. Flertallet viser videre til at mange religiøst troende utsettes for krenkende uttalelser om deres tro og verdivalg, samt at det fortsatt er slik at enkelte grupperinger i samfunnet hetser homofiles livsførsel. I dette klimaet er det etter flertallets oppfatning viktig at straffeloven § 135 a setter nødvendige grenser for kvalifisert krenkende uttalelser som hetser minoritetene. Flertallet understreker i denne sammenheng at terskelen for hva som kan regnes som kvalifisert krenkende uttalelser i rettspraksis kan synes noe høy.

Etter flertallets oppfatning er det på denne bakgrunn positivt at departementet foreslår en ny grunnlovsbestemmelse om ytringsfrihet som gir rom for en viss skjerpning av vernet mot

¹ Se NOU 2002:12 pkt. 5.5.1 (om den tidligere straffeloven § 135 a): «Formålet med bestemmelsen er primært å forsvare offentlige interesser, men den er også ment å skulle gi et visst vern for det enkelte individ mot rasistisk trakassering.» Se også Rt. 1977-114, Rt.1978-1072, Rt.1981-1305, Rt.1997-1821, Rt.2002-1618, *St.meld. nr. 26 (2003–2004) side 72–74*, *Innst. O. nr. 270 (2003–2004)*, *Ot.prp. nr. 33 (2004–2005)* - regjeringen.no, side 189 og 214, og *Ot.prp nr. 8 (2007–2008) pkt. 10.7.4.2*

² *Innst.S.nr 270 (03-04) pkt 4.5.1.*

³ Rt-1997-1821 avsnitt 33.

diskriminerende og hatefulle ytringer, samt varsler konkrete forslag til ny utforming av straffeloven § 135 a hvor bl.a. skyldkravet skjerpes med sikte på mer effektivt vern av rasistiske ytringer. Flertallet imøteser departementets konkrete forslag til ny utforming av straffeloven § 135 a, og slutter seg til det som sies i meldingen om hvordan den nye bestemmelsen tenkes utformet.

Lovgiver formulerte altså her et prinsipielt og samfunnsferingsmessig begrunnet synspunkt på hvorfor «terskelen for hva som kan regnes som kvalifisert krenkende uttalelser i rettspraksis kan synes noe høy». Denne vurderingen ble senere fulgt opp ved lovendring av § 135 a i 2005, og i departementets uttalelser i 2008 som ledet frem til nåværende § 185. Her ble det uttalt at «samlet sett gir disse lovendringene et skjerpet vern mot rasistiske ytringer».⁴ Departementet la også «til grunn at utfallet av Rt. 2002 side 1618 (Sjölle-saken [Boot Boys]) ville ha blitt et annet nå, og at avgjørelsen ikke lenger gir uttrykk for gjeldende rett på dette området», samt at hvis det likevel «blir avsagt avgjørelser som tyder på at terskelen ikke er senket i tråd med det som er lagt til grunn her, vil departementet vurdere å foreslå lovendringer som gjør det klart at terskelen for straff skal være lavere».

Slik ICJ-Norge ser det, har Høyesterett fulgt opp denne vurderingen ved å senke terskelen for hva som representerer en kvalifisert krenkende ytring innenfor rammen av § 185 og ytringsfriheten. Det er helt på det rene at denne rettsutviklingen i norsk rett er i godt samsvar med menneskerettighetene og har betydd en viss justering av det gjeldende innholdet i Grunnloven § 100, som dermed har kommet mer på linje med EMK art. 10, jf. EMK art. 17.

Hvis denne rettsutviklingen legges til grunn for kommisjonens forutsetning om at realiteten i § 185 ikke foreslås endret gjennom reformulering av ordlyden, vil en reformulering ut fra klarhetshensyn være lite betenkelig – hvis den nye formuleringen er mer opplysende, se nærmere punkt 3.

«Offentlig» og «privat» sfæren

Reformulering av § 185 som metode for realitetsendring har blant annet skjedd ved at forarbeidene fra 2005 førte til at kriteriet «eller på annen måte» først ble byttet ut med «egnet til å nå et større antall person», som i 2008 ble fjernet da denne fremgikk av straffeloven § 10,⁵ til i 2009 å bli utvidet fra definisjonen i § 10 til også å omfatte ytringer som kunne iakttas «i nærvær av andre».⁶ Denne suppleringen trådte i kraft først i 2021. Etter denne tid viser rettspraksis også her en klar tendens til harmonisering med lovgivers uttrykte vilje uten at Grunnloven § 100 har forhindret det. Nyere rettspraksis synes samlet sett å vise overensstemmelse med lovgivers forutsetninger om lovanvendelsen også hva gjelder terskelspørsmålet.⁷

Dette betyr likevel ikke at gjeldende rett må være hugget i stein. Det er for eksempel mulig å fremsette prinsipielle innvendinger mot rettstilstanden når det gjelder ytringer i det offentlige rom versus ytringer i det private rom, som langs den linje den forrige ytringsfrihetskommisjonen argumenterte.⁸ Det ville innebære en innsnevring av vernet mot hatefulle ytringer utenfor det kommisjonen kalte «den offentlige samtalen», typisk ved at ytringer utenfor fora for organisert offentlig debatt ville falle utenfor. Problemet med en slik avgrensning er at hatefulle ytringer ofte fremsettes utenfor en slik

⁴ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 10.7.4.2 if.

⁵ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) pkt 10.7.4.3.

⁶ [Ot.prp.nr.22 \(2008-2009\) pkt 5.14.3.2 if](#)

⁷ Se Rt.-2020-2133-A, Rt. 2022-1707-A, Rt.-2022-1843-A.

⁸ Se NOU 1999:27 pkt. 2.3.2.

formalisert kontekst og hvor skadevirkningene likevel kan gjelde både den direkte mottaker, tilhørere, og samfunnet som helhet fordi totaltrykket av slike ytringer kan virke negativt inn både på minoriteters individuelle helse, frihetsfølelse og reelle ytringsfrihet.

Beslektet med de kryssende hensyn her, er spørsmålet om hvem § 185 skal verne – «samfunnet eller individet», som formulert av Anine Kierulf i artikkelen «Kommentar til HR-2022-1707-A – Stortinget bør nå revurdere § 185» (Juridika, 16.09.2022). Ifølge Kierulf taler særlig plasseringen av § 185 i straffeloven kapittel 20, om den offentlige ro, orden og sikkerhet, for at bestemmelsen ikke er ment å verne individer.

Slik ICJ-Norge ser det, blir det å overdrive betydningen av § 185s plassering, da det er vanskelig å komme utenom at både lovgiver, departement og domstoler har vurdert det slik at § 185 gir og bør gi et vern for individer som utsettes for kvalifisert diskriminerende/hatefulle ytringer forbundet med deres faktiske eller tillagte tilknytning til en minoritetsgruppe i samfunnet, som oppregnet i § 185. Det kan anføres at det er typisk for alle straffebestemmelser som har et mer eller mindre klart utspring i menneskerettighetene at de både har som funksjon å beskytte individer eller minoritetsgrupper mot kvalifiserte krenkelser fra andre individer, grupper eller det offentlige, og at de dermed samtidig verner om rettsstaten og felles samfunnsinteresser som ro, orden og sikkerhet. Det er altså ikke innebygget noe stort motsetningsforhold mellom de interesser straffeloven § 185 reelt sett verner og er ment å verne om, slik ICJ-Norge ser det.

Hatefulle ytringer i en rent privat sammenheng (for eksempel i en individuell e-post eller i et brev i postkassen), eller hatefulle ytringer som ikke gjelder individets tilknytning til en minoritetsgruppe, rammes ikke av § 185. Etter ICJ-Norges mening gir ikke det noen god begrunnelse for å innskrenke anvendelsesområdet for § 185. Slike ytringer vil etter omstendighetene kunne bli rammet av andre bestemmelser i straffeloven, om trusler (§ 263), hensynsløs opptreden (§ 266) og krenkelse av privatlivets fred (§ 267) i kapittel 24 om den personlige frihet og fred. ICJ-Norge ser per i dag ikke noe stort behov lovendring i så måte og mener derfor at § 185 bør beholdes slik den står. At denne bestemmelsen – som gjelder frihet fra å bli utsatt for hatefulle ytringer på grunn av visse kjennetegn, tilhørighet eller oppfatning – minst like naturlig kunne ha vært innplassert i kapittel 24, er en annen sak.

Språklig reformulering av § 185

ICJ-Norge stiller seg på bakgrunn av det foregående tvilende til behovet for språklig reformulering av § 185, særlig fordi bestemmelsens innhold og rekkevidde i dag fremstår som nokså avklart. Lovens § 185 er i likhet med en rekke andre straffebud kortfattet formulert, der kunnskap om nærmere innhold og rekkevidde normalt ikke kan søkes i ordlyden alene.

Dersom bestemmelsen skal reformuleres, er det uansett urealistisk at ordlyden vil gi presist beskjed om hvor grensen går for hvilke ytringer som vil være straffbare i en viss sammenheng. Det ordlyden kan formidle, er en indikasjon på hva som kan være straffbart og som derfor gir den alminnelige borger en viss veiledning og eventuelt ansporer til undersøkelse av flere rettskilder. Etter ICJ-Norges syn gjør den nåværende formuleringen av § 185 nettopp det. Bestemmelsen har ikke vært satt til side i konkrete saker av hensyn til legalitetsprinsippet i Grunnloven § 96 eller EMK art. 7.

Dette betyr ikke at bestemmelsen ikke kan utformes på en noe annen måte, som like godt eller bedre kan gi den veiledning som kreves.

Når det gjelder kommisjonens to alternative formuleringer av § 185 (alternativ 1 og 2), er det grunn til å spørre om noen av de to foreslåtte alternativene for tydeliggjøring er helt vellykkede og om ikke bestemmelsen eventuelt kunne utformes på en mer klargjørende måte hvis den først skal endres. Det er mulig å kritisere begge alternativer i så måte, og det er mulig å tenke seg andre og eventuelt mer omfattende formuleringer som kan være mer klargjørende hvis poenget skulle være å ha en bestemmelse som kodifiserer de viktigste retningslinjene i tråd med lovforarbeider og Høyesteretts praksis.

Alternativ 1 gjør etter vår mening bestemmelsen verken mer forståelig eller tydelig sett i relasjon til rettstilstanden. Den skaper for det første et nytt tolkningsproblem ved å fjerne diskriminering fra gjeldende «diskriminerende eller hatefull ytring». Hva betyr det at diskriminering fjernes fra annet ledd, men beholdes i første ledd? Det fremstår som uklart. For det andre blir det for smalt eller i hvert fall for lite opplysende å ta med kun typetilfellet «ytringer som grovt nedvurderer menneskeverdet».

Alternativ 2 representerer rettspraksis på en noe misvisende eller kompliserende måte. Det misvisende, eller kompliserende, er at ordlyden synes å «doble opp» terskelen ved at «kvalifisert krenkende måte» legges på de typetilfellene som har vært mest fremme i rettspraksis når straff har vært ilagt. Forslaget blander dermed sammen det generelle terskelkravet («kvalifisert krenkende») og de sentrale, kortfattet formulerte typetilfellene som gjerne oppfyller av terskelkravet, slik at terskelen tilsynelatende nå heves kraftig. Det er i ifølge kommisjonen selv ikke meningen med forslaget, men man skaper i beste fall en ordlydsmessig komplisering. Denne komplikasjonen i den objektive gjerningsbeskrivelsen vil også smitte over på skyldkravet. Vår bekymring er derfor at kommisjonens forslag vil medføre heving av terskelen for straffbare ytringer selv om det ikke har vært tilsiktet. Det kan også være grunn til å bemerke at lovgiver tidligere bevisst har avstått fra å innta terskelkravet kvalifisert krenkende i selve lovteksten fordi det kanskje vil bidra til å heve terskelen i praksis.

Alternativ 2 lider dessuten av den samme uklarheten som alternativ 1, ved at diskriminering er tatt ut av annet ledd og beholdt i første ledd.

ICJ-Norges forslag til språklig reformulering

En forsøksvis noe bedre og kanskje også mer opplysende reformulering av første del av annet ledd kunne eventuelt likevel være:

En ytring regnes som diskriminerende eller hatefull etter første ledd bare hvis den fremstår som kvalifisert krenkende. Det vil særlig være tilfellet hvis den ut fra ordlyd og sosial sammenheng naturlig må forstås slik at den fremmer hat eller forfølgelse mot noen, oppfordrer eller oppmuntrer til integritetskrenkelser mot noen, eller grovt nedvurderer menneskeverdet til noen på grunn av deres ...

Denne formuleringen kan etter vårt syn ikke misforstås slik at den hever terskelen for hva som er straffbart ut fra hva som er rettstilstanden i dag. Den skiller klart mellom terskelkravet (første punktum) og hvilke typetilfeller som først og fremst vil kunne oppfylle terskelkravet (annet punktum).

Den har videre den fordel at det gjøres klart at det avgjørende er hvordan ytringen naturlig skal forstås ut fra ordlyd og den sosiale sammenheng den er fremsatt i. Det betyr at ytringen skal bedømmes etter en objektiv standard. Noen ytringer som etter sin ordlyd isolert sett er kvalifisert krenkende vil likevel

ikke være det på grunn av sammenhengen de er fremsatt i. Andre ytringer som etter sin ordlyd isolert sett ikke er kvalifisert krenkende – for eksempel ytringer formulert i et kodet språk, men som underforstått oppfordrer til integritetskrenkelser mot en minoritetsgruppe – vil likevel kunne omfattes ut fra sammenhengen. Dette samsvarer med den førende standarden som er utviklet i rettspraksis, hvor det skal tas utgangspunkt i en objektiv forståelse av ytringen, altså slik en upartisk tilhører – som vel og merke ikke selv har sterke fordommer mot den aktuelle minoritetsgruppen – naturlig vil oppfatte ytringen ut fra ordlyd og sosial sammenheng.

Vi har brukt ordet «sosial» sammenheng for å tydeliggjøre at vurderingen av ytringens straffbarhet må ta utgangspunkt i mer enn kun ordlyden og eventuelt den rent språklige sammenhengen. Også den sosiale konteksten vil kunne være viktig, for eksempel dersom ytringen fremkommer i en kunstnerisk eller satirisk sammenheng som endrer eller skaper usikkerhet om meningsinnholdet. Den sosiale sammenhengen kan motsatt også bidra til å øke skadepotensialet og ytringens alvorlighet, for eksempel hvis en krenkende, men etter sin ordlyd isolert sett ikke kvalifisert krenkende ytring på et opphisset folkemøte eller i en bestemt sammenheng på sosiale medier naturlig må forstås som oppmuntring til vold mot en minoritetsgruppe. Ytringen vil da likevel kunne være kvalifisert krenkende i § 185s forstand. Her kan det også spille inn hvilken posisjon den som fremsetter ytringen har, fordi ledere i samfunnet eller i en organisasjon eller gruppe gjerne vil bli lyttet til og tolket på en noe annen måte enn en hvilket som helst annen person.

Når bestemmelsen blir presisert som her foreslått, blir det antakelig også enklere å anvende skyldkravet i bestemmelsen enda mer forutsigbart og konsistent. Den som forsettlig eller grovt uaktsomt uttaler seg diskriminerende eller hatefullt på en måte som objektivt sett er kvalifisert krenkende i bestemmelsens forstand, oppfyller skyldkravet. Det spiller ingen rolle om den som ytrer seg selv mener at ytringen ikke er kvalifisert krenkende, for eksempel ved å mene at ytringen ikke grovt nedvurderer menneskeverdet til noen. Det kan være mange grunner til at en person vil mene det, herunder at man ikke er enig i at alle mennesker i utgangspunktet har den samme verdi slik loven forutsetter. Det følger med andre ord av den foreslåtte formuleringen at bestemmelsen ikke skal kunne gi særskilt straffefritak for personer som selv ikke deler den objektive vurderingen av hva som er kvalifisert krenkende. Loven skal altså ikke gjennom skyldkravet gi et særlig vern for den som har spesielle fordommer mot en minoritetsgruppe. Det ville være kontraintuitivt og i strid med bestemmelsens formål. Etter ICJ-Norges syn vil den her foreslåtte formulering kunne gjøre § 185 lettere å forstå og praktisere også i relasjon til det gjeldende skyldkravet.

**

3. Forslagene til endringer i straffelovens § 156 og 256 om hindring av offentlig tjenestemann

ICJ-Norge vil slutte seg til kommisjonens forslag om å fjerne “skjellsord” fra de nevnte bestemmelser, fordi betydningen av det noe foreldede uttrykket er uklar, og domstolene har i praksis tolket dette temmelig vidt.

Imidlertid har ICJ-Norge forståelse for politiets og andre offentlige tjenestepersoners særskilte behov for vern mot krenkende ordbruk eller adferd, om ikke annet fordi slik adferd i visse sammenhenger kan ha en oppvigende effekt på øvrige tilstedeværende, noe som igjen kan lede til farlige situasjoner. Derfor er sammenhengen hvor den krenkende ordbruk fremsettes av stor betydning, og lovgiver bør se på om graderingen av straffbarhet heller bør gå langs en slik akse.

4. Anonymitet

En vesentlig side ved hatefulle ytringer, og da snakker vi om de som fremsettes på digitale plattformer, er at avgiver ofte opptrer anonymt. Det er et alvorlig samfunnsproblem at mange vegrer seg for å delta i samfunnsdebatten på grunn av frykt for hets og sjikane i media. Dette problemet antas å være tilstede for de grupper som § 185 tar sikte på å beskytte, men også andre individer kan utsettes for anonyme trusler og annet som kan ha en strafferettslig side. Denne typen anonym personforfølgning er begrensende for den reelle ytringsfriheten, og kan være et alvorlig problem for demokratiet.

Kommisjonen peker på at anonymitet innebærer et reelt dilemma, og vi slutter oss til de overordnede betraktninger som gjøres. Det vises dog til manglende empirisk grunnlag for sammenhengen, men det må være grunn til å anta at fravær av anonymitet i bestemte sosiale media og kommentarfelt ville vært disiplinerende på ytringene som fremsettes. Vi forstår kommisjonen slik at det ikke foreslås noen konkrete tiltak på dette området, selv om videre undersøkelser kunne vært belysende.

Kommisjonen viser til at i det reviderte utkastet til forordning om digitale tjenester (DSA) som ble vedtatt i Europaparlamentet i januar 2022, ble det lagt til en formulering som «fastslår at brukere har rett til å bruke sosiale medier og andre tjenester anonymt».

Direktivet gjelder «intermediary services». Dette er ikke et begrep vi finner definert i selve hovedteksten, men på sin Q&A-side skriver EU-kommisjonen:

The Digital Services Act (DSA) regulates the obligations of digital services that act as intermediaries in their role of connecting consumers with goods, services, and content. This includes online marketplaces amongst others.

Det er ikke åpenbart at dette omfatter alle «sosiale medier og andre tjenester», og direktivets rekkevidde på dette punktet bør utredes nærmere. Videre viser vi til at tillegget gjelder *generelle* forpliktelser.

Vi er enige med kommisjonen i at spørsmålet om anonymitet ikke bør lovreguleres generelt. Seriøse plattformer har brukervilkår hvor for eksempel hets forbys. Fra ICJ Norges side fremstår det som et aktuelt virkemiddel for å understøtte og eventuelt stille krav til dette arbeidet, under erkjennelsen av at anonymitet også i mange sammenhenger kan fremme viljen til å ytre seg eller være nødvendig for at informasjon kommer frem i lyset.

Vi mener at mulighetene for å motvirke misbruk av anonymitet innenfor avgrensede områder bør utredes nærmere.

Bergen/Oslo, 16. januar 2023

Erlend Balsvik
Utvagsleder

Bano Abdulrahman
Daglig leder

Terje Einarsen
Styreleder